

УДК 347.77/.78

О.Є. АВРАМОВА, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
GSCID: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=VGyV9dwAAAAJ&hl>

НЕОРИГІНАЛЬНА БАЗА ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН: ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: неоригінальна база даних, інформація, *sui-generis*, об'єкт, немайнове благо

Актуальність дослідження неоригінальної бази даних у цивільному праві пов'язано з тим, що: по-перше, ця база не розглядається як об'єкт авторського права; по-друге, неоригінальна база даних може підпадати під правову охорону *sui-generis*; по-третє, цей об'єкт може розглядатися і як матеріальний носій інформації в межах права власності. Крім того, особливість цієї проблематики пов'язана з тим, що сучасний світ знаходиться у пошуках нових форм правової охорони нетворчих баз даних, зокрема пропонується введення інституту *sui-generis* для охорони цього особливого права.

Питання правової охорони баз даних були предметом дослідження Г.О. Андрощука, Б.С. Антімонова, Ю.М. Батуріна, М. І. Брагінського, О.Б. Бутнік-Сіверського, Е.П. Гаврилова, А.Б. Гельба, М.В. Гордона, В.А. Дозорцева, В.С. Дроб'язко, В.І. Жукова, В.Я. Йонаса, О.С. Іюффе, О.В. Кохановської, С.Й. Литвина, І.М. Маліновської, А.П. Сергеева, Є.О. Сичова, С.А. Сударікова, В.В. Черячукіна, Н.Є. Яркіної та інших. Незважаючи на вклад у наукову розробку цивільно-правової охорони баз даних, особливість неоригінальної бази даних, як об'єкту правової охорони все ще потребує уточнення.

Проблеми правової охорони баз даних, які не відповідають критеріям оригінальності, є

постійним предметом обговорення на міжнародному рівні економічно розвинутих країн. Це виникло внаслідок того, що неоригінальні бази даних не мають творчого внеску, а для її створення достатньо простої систематизації інформації, яка є корисною і необхідною для суспільства. Наприклад, телефонні довідники, каталоги, адресні книги, бази клієнтів інші. Неоригінальні бази даних є економічно вигідним продуктом, оскільки не потребують виплати авторської винагороди, тому ці бази даних стали поширеним об'єктом в інформаційному суспільстві. Основними користувачами неоригінальних баз даних є: видавництва, комерційні підприємства, лікарні, навчальні заклади, бібліотеки і архіви. Вказані організації витрачають значні грошові вклади в розробку і ведення баз даних, як для комерційних, так і некомерційних цілей, для внутрішнього або зовнішнього використання. Тому фінансові витрати цих юридичних осіб потребують формування системи правової охорони неоригінальних баз даних, зокрема визначення місця цього об'єкту у системі права.

На європейському рівні правова охорона неоригінальних баз даних здійснюється на підставі норм Директиви 96/9/ЄС «Про правовий захист баз даних» від 11.03.1996 р. Це впливає з того, що у п.7 преамбули Директиви 96/9/ЄС наголошено про необхідність встановлення правової охорони баз даних, які є результатом вкладання значних людських, технічних та фінансових ресурсів, тоді як такі бази даних можуть бути скопійовані або ж до них може бути отримано доступ за частку тієї вартості, яка потрібна для їхньої незалежної розробки. Стаття 7 Директиви 96/9/ЄС передбачає охорону прав для розробника бази даних, який продемонструє, що було зроблено якісно та/чи кількісно значні інвестиції в отримання, перевірку чи представлення вмісту [1]. Таким чином, Директива 96/9/ЄС містить одну з ознак неоригінальних баз даних, як наявність якісних та/чи кількісних інвестицій.

В Директиві 96/9/ЄС закріплено і засади особливого права *suī-generis* на неоригінальні бази даних. Наприклад, у п.40 преамбули Директиви встановлено, що метою особливого права є забезпечення захисту будь-якої інвестиції в отримання, перевірку чи представлення вмісту бази даних на обмежений час дії цього права; враховуючи, що така інвестиція може полягати у використанні фінансових ресурсів та/чи витрачання часу, зусиль і енергії [1]. Принципи Директиви 96/9/ЄС відносно *suī-generis* було реалізовано в деяких країнах Європейського Союзу, зокрема Бельгії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Німеччині, Франції.

Для України введення інституту *suī-generis* для неоригінальних баз даних є відкритою темою, оскільки у п.«е» ст.10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначається, що не є об'єктом авторського права: розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності [2]. Таким чином, в українському законодавстві не відокремлено дефініцію «неоригінальні бази даних» та критерії її охороноздатності, а тільки встановлюється перелік складених об'єктів, що не підпадають під авторсько-правову охорону, та на які може бути поширено особливе право. Отже, виникає проблема щодо визначення неоригінальної бази даних у системі складних, але нетворчих об'єктів.

Як вже було констатовано, ознакою неоригінальних баз даних є наявність якісних та/чи кількісних інвестицій. Критерій якісних чи/або кількісних інвестицій сформульовано в п.40 преамбули Директиви 96/9/ЄС, зокрема, така інвестиція може полягати у використанні фінансових ресурсів та/чи витрачання часу, зусиль і енергії [1]. Відповідно до п.54 преамбули, п.1 ст.7 Директиви 96/9/ЄС, тягар доведення того, що існують чинники, які дозволяють зробити висновок, що значна

зміна у вмісті бази даних має розглядатися як значне нове інвестування, лежить на розробнику бази даних, що є результатом такого інвестування [1]. З цього випливає, що можливість правової охорони на неоригінальні бази даних виникає не з моменту її створення, а з моменту доведення факту значного вкладення у базу даних, що здійснюється її виробником.

Створення неоригінальної бази даних не потребує індивідуальної творчої праці, оскільки вона формується з простої систематизації та розташування інформації та у розробці цього об'єкту може приймати участь, як окрема людина так і колектив людей, який здійснює управління автоматизованою системою, що має за мету створити певну базу даних. Таким чином, неоригінальна база даних, це результат технічної та технологічної праці. Варто звернути увагу, що неоригінальна база даних може бути отриманою внаслідок опрацювання певного матеріалу як людським так і програмним ресурсом, а отже робота щодо створення цього об'єкту може мати характер комбінованого поєднання людського та машинного інтелекту. Окремо зазначимо, що при формуванні бази даних її розробник зобов'язаний не порушувати права інших осіб щодо інформації. Наприклад, не порушувати права фізичної особи на інформацію шляхом використання її персональних даних.

Наступна ознака неоригінальної бази даних полягає у її меті, яка спрямована на задоволення потреб в отриманні інформації, що може надаватися на платній або безоплатній основі. Отже, однією з ознак неоригінальної бази даних є придатність до застосування. Можливість задоволення певних потреб у інформації має вплив на комерційну цінність цього об'єкту.

Варто звернути увагу, що неоригінальна база даних має зміст, зокрема, певну інформацію. Наприклад, банки даних клієнтів, бази персональних даних працівників – це все

різновиди неоригінальних баз даних, що систематизують певні відомості чи дані. Розташовувати цю інформацію можна як на паперовому носії, так і електронному. На це вказує п.1 ст.4 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», що Єдиний державний демографічний реєстр – це електронна інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення інформації про особу [3]. Одразу звернемо увагу, що будь-які реєстри, це приклади неоригінальної бази даних.

На підставі вищевикладеного можна запропонувати, що неоригінальна база даних – це система відомостей/даних, що сформована нетворчою працею для практичного застосування та має ознаки кількісних та/або якісних інвестицій. За формою фіксації неоригінальні бази даних можуть бути паперові та/або електронні. В залежності від форми фіксації неоригінальні бази даних поділяються на прості та складні. Цей поділ обумовлено тим, що у паперовій неоригінальній базі даних об'єктом охорони та реалізації суб'єктивних прав буде виступати лише її зміст, тобто певна інформація. Для електронної неоригінальної бази даних властиво поєднання різних об'єктів, таких як комп'ютерна програма, таблиці, види, домени, збережені процедури, тригери. Таке поєднання вказує на складність електронної неоригінальної бази даних. Окремо можна зазначити що неоригінальні бази даних можуть бути спрямовані на отримання прибутку або фіксації та поширення інформації. Якщо неоригінальна база даних створена для подальшого продажу, то вона є комерційною неоригінальною базою даних. Якщо вона розроблена та функціонує лише для фіксації певної інформації, зокрема, спадкові реєстри, реєстри нерухомого майна та інші державні реєстри, то ця база даних є некомерційною.

Встановлення визначення неоригінальної бази даних надає можливість ставити питання щодо співвідношення з відповідним інститутом цивільного права, зокрема: авторського права, суміжного права, інституту *sui generis*, інформаційного права. Для авторського права необхідним критерієм охорони є самостійність та творчість роботи творця, щодо неоригінальної бази даних цей критерій фактично не існує, а тому встановлювати правову охорону на цей об'єкт за правилами авторського права недоцільно. Щодо охорони неоригінальної бази даних за допомогою інституту суміжних прав виступає С.А. Ламанов, який стверджує, що охорона некреативних баз даних за допомогою моделі суміжних прав можлива щодо прав розробника цієї бази, зокрема, йому можуть належати як немайнові, так і майнові права [4, с.25]. По-іншому цю проблему пропонує розв'язати І.М. Маліновська, яка вказує на необхідність введення інституту *sui generis*. При цьому, в об'єктивному розумінні право *sui generis*на базу даних – це інститут права інтелектуальної власності, який захищає економічні інтереси розробника, що полягають у забезпеченні вкладених ним значних інвестицій у розробку бази, і який використовує правовий засіб надання майнових прав виняткового характеру на використання вмісту бази даних. У суб'єктивному розумінні право *sui generis* є майновим правом розробника, яке поширюється як на оригінальні, так і неоригінальні бази даних, змістом якого є використання бази шляхом вилучення всього або значної частини її змісту, а також повторне використання [5, с.19].

Наведені позиції в юридичній науці є найбільш поширеним. Вважаємо, що введення правил особливого права або суміжного права на цей об'єкт є недоцільним, за наступними причинами. Неоригінальні бази даних є динамічним ресурсом, що постійно оновлюється (бази персональних даних, спадкові реєстри можуть щоденно змінюються), а отже не ма-

ють стабільну об'єктивну форму, що унеможливає встановлення охорони за правилами суміжного права або *sui-generis*, оскільки ці інститути передбачають реєстрацію об'єкту у певній формі, а це фактично неможливо. Охорона за інститутами суміжного права або *sui-generis* поширюється на певний строк, однак жодна, за рідким виключенням, не може мати функціональне призначення у статичному стані більше п'яти років.

Звернемось до дослідження менш поширеної думки, що неоригінальна база даних може бути об'єктом інформаційних правовідносин; цей напрямок базується на розумінні інформації О.В. Кохановської [6, с.187]. На можливість розглядати неоригінальну базу даних як об'єкт інформаційних правовідносин вказує і Директива 96/9/ЄС. Так у п.47 цієї Директиви закріплена позиція, що в інтересах конкуренції між постачальниками інформаційних продуктів та послуг захист особливим правом не повинен надаватися у спосіб, що полегшував би зловживання домінуючим становищем [1]. З цього випливає, що неоригінальна база даних є інформаційним продуктом. Крім того, мета цього продукту – задоволення потреб в отриманні інформації. За своєю структурою неоригінальна база даних, це система розташування інформації, а за змістом є інформацією. З цього випливає, що неоригінальна база даних може розглядатися і як об'єкт інформаційних відносин. На цей об'єкт поширюються інформаційні права розробника відповідної бази даних. Розгляд неоригінальної бази даних об'єктом інформаційних відносин повинен здійснюватися у межах цивільного права, яке спрямовано на регулювання майнових і немайнових відносин. Цивільне право надає можливість врегулювати саме приватні відносини, що можуть виникати з приводу створення, використання та захисту змісту неоригінальної бази даних.

На підставі цього можна зробити висновок, що неоригінальна база даних – це сис-

тема відомостей/даних, що сформована без порушення прав інших осіб, розроблена не творчою працею для практичного застосування та має ознаки кількісних та/або якісних інвестицій. За формою фіксації неоригінальні бази даних можуть бути паперові та/або електронні. В залежності від структури вони поділяються на прості та складні; за спрямованістю – на комерційні та некомерційні. Неоригінальна база даних за своїм змістом, метою, складом є інформаційним продуктом, що може розглядатися в якості об'єкта інформаційних відносин у межах цивільного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» : від 11.03.1996 р., № 96/9/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_241.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» : від 23.12.1993 р., № 3792–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» : від 20.11.2012 р., № 5492–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5492-vi>.
4. Ламанов С. А. Базы данных как объекты авторских и смежных прав: критерии разграничения / Ламанов С. А. // Вестник Уральск. ин-та экономики и права. – 2011. – № 3 (16). – С. 22–26.
5. Маліновська І. М. *Suigeneris* як право інтелектуальної власності / Маліновська І. М. // Бизнес в законе. – 2013. – № 3. – С. 15–20.
6. Кохановська О. В. Основні теорії у сфері інформаційних правовідносин: концепція інформаційних прав як приватноправового інституту і теорія інформаційного права як

галузі права у сучасній правовій доктрині | во. – 2013. – № 1. – С. 186–200.
України / Кохановська О. В. // Приватне пра-

Аврамова О. Є. Неоригінальна база даних як об'єкт інформаційних відносин: цивільно-правовий аспект / О. Є. Аврамова // Форум права. – 2016. – № 4. – С. 11–15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_4.pdf

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що неоригінальна база даних – це система відомостей/даних, що сформована без порушення прав інших осіб, розроблена нетворчою працею для практичного застосування та має ознаки кількісних та/або якісних інвестицій. За формою фіксації неоригінальні бази даних можуть бути паперові та/або електронні, за структурою: прості та складні. За спрямованістю на задоволення потреб споживача: комерційні та некомерційні. Неоригінальна база даних за своїм змістом, метою, складом є інформаційним продуктом, що може розглядатися об'єктом інформаційних відносин у межах цивільного права.

Аврамова О. Е. Неоригинальная база данных как объект информационных отношений: гражданско-правовой аспект

На основании проведенного исследования сделан вывод, что неоригинальная база данных – это система сведений/данных, которая сформирована без нарушения прав других лиц, разработанная творческим трудом для практического применения, имеющая признаки количественных и/или качественных инвестиций. По форме фиксации неоригинальные базы данных могут быть письменные и/или электронные, по структуре: простые и сложные. По направленности на интерес потребителя: коммерческие и некоммерческие. Неоригинальная база данных по своему содержанию, цели, составом является информационным продуктом, может рассматриваться объектом информационных отношений в рамках гражданского права.

Avramova O.E. Not Original Database as Information Relations Object, Civil Law Aspect

On conducted research basis there is a conclusion that not original database is a system of information/material, which was formed without violating of the other people rights. It was elaborated by creative work for practical application. It has got the signs of quantitative and/or qualitative investments. By fixing not original database can be both written and/or electronic. Besides, they can be simple and complex by structure. Focus on the interest of the consumer: commercial and non-commercial. According to the content, data and purpose not original database is an information product. It may be considered as an object of information relations in civil law framework.